

ЦИВИЛНО ДРУШТВО ЗА
УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИСТУПАЊА
СРБИЈЕ ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Шведска
Sverige

IX 2020. | број

35 тужилачка реч

Гласило Удружења
тужилаца Србије

**Тема броја:
Правосуђе у доба
ванредног стања**

ТУЖИЛАЧКА РЕЧ

Гласило Удружења
тужилаца Србије

Издавач:

Удружење тужилаца и заменика
јавних тужилаца Србије,
Ресавска 16а, Београд

Главни уредник:

Јасмина Крштенић, заменица јавног тужиоца у
Основном јавном тужилаштву у Лазаревцу

Редакција:

Лидија Комлен Николић, председик Председништва
УТС и заменик Апелационог јавног тужиоца у Београду
др Горан Илић, члан Председништва УТС и заменик
Републичког тужиоца
др Марина Матић Бошковић, председник Програмског
савета УТС
Радован Лазић, председник УО УТС и и заменик
Апелационог јавног тужиоца у Новом Саду

Техничка припрема:

Јелена Цолић

Штампа:

Цштампа, Београд

Тираж:

600

Адреса редакције:

Ресавска 16, Београд

телефон/факс:

011 / 3031 909

e-mail:

udruzenjetuzilacasrbije@gmail.com

www.uts.org.rs

ISSN 1452-8843 = ТУЖИЛАЧКА РЕЧ
COBISS.SR-ID 140096012

Ова публикација је настала у оквиру пројекта “Цивилно друштво за унапређење приступања Србије Европској унији” који Удружење тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије реализује у партнерству са Београдском отвореном школом и уз подршку Шведске. Ставови и мишљења аутора изнета у овој публикацији не представљају нужно и мишљење партнера и донатора.

Уводна реч

Лидија Комлен Николић

2

Активности Удружења

Удружење јавних
тужилаца и заменика
јавних тужилаца Србије

6

Пројектне активности Удружења

18

Поступање јавног тужилаштва у време ванредног стања

Предраг Ђетковић

22

Правосуђе у доба ванредног стања

Милена Вукајловић

30

Правосуђе у доба ванредног стања формална суспензија и привидна нормалност

Софија Мандић

34

ЦИВИЛНО ДРУШТВО ЗА
УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИСТУПАЊА
СРБИЈЕ ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

БОШ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

Шведска
Sverige

УВОДНА

**ЛИДИЈА КОМЛЕН
НИКОЛИЋ**
ПРЕДСЕДНИЦА
ПРЕДСЕДНИШТВА УТС
ЗАМЕНИК АПЕЛАЦИОНОГ
ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У
БЕОГРАДУ

Поштоване колеге,

Од претходног броја “Тужилачке речи” протекла је једна година. Уколико бих покушала да оцинем претходни период могла бих да кажем, да је у најмању руку био буран и захтеван а богоми и ванредан.

Дана 15.03.2020. године у Републици Србији је проглашено ванредно стање (Сл.гласник РС 29/20 од 15.03.2020) што је логично утицало и на одређивање теме за наш часопис.

Чињеница да је било проглашено ванредно стање не значи да Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца није било активно пре, за време и после ванредног стања.

Активности Удружења су детаљно описане у наставку.

Сматрала сам да стил писања уводне речи, за овај број

“Тужилачке речи”, треба да буде нешто другачији. Све оно што сам, под одређеном врстом стреса, написала у блогу са насловом “Шта увођење ванредног стања значи за тужилаштво”¹, написан у оквиру пројекта “Отворена врата правосуђа”, сматрам и сад, јер суштински мало тога изменило.

За потребе уводне речи цитираћу одређени део написаног блога.

“За нешто више од две деценије, бројимо четврто по реду “посебно” стање. Прецизности ради, једно ратно, два ванредна и једна ванредна ситуација. Поједини носиоци јавнотужилачке функције су имали част или несрећу, зависи из ког угла гледате, да своју функцију обављају у сва четири побројана догађаја.

¹ <https://www.otvorennavratapравосудја.rs/teme/ustavno-pravo/sta-uvodenje-vanrednog-stanja-znaci-za-tuzilastvo>

РЕЧ

Свако од проглашених стања је било посебно. Разлози су били различити (падале су бомбе, извршен је атентат на премијера, падале су кише и били смо поплавлени, сада се суочавамо са пандемијом корона вируса)

Иако су поводи били различити, за сва четири проглашена стања постоји нешто што је непроменљиво. Тужилаштво. Зашто?

Од тужилаштва се очекивало, а и даље се очекује, да буде ударна песница државе и спроведе, без приговора, политику кривичног прогона, која ће бити упамћена и примећена од стране грађана. Тужилаштво ће кроз примену кривичноправних прописа и репресивних мера испоручити прокламоване поруке, дефинисане од стране извршне власти, путем средстава јавног информисања.

У процесу придруживању Европској унији, Србија је признала да постоји политички утицај на правосуђе. Успостављење су обавезе дефинисане Акционим планом за Поглавља 23 и 24.

У сада већ заборављеном процесу измене Уставних амандмана, остала је заборављена и дефиниција тужилаштва.

Само ћемо подсетити на чл. 156 ст. 1 Устава: Јавно тужилаштво је самосталан државни орган који гони учиниоце кривичних и других кажњивих дела и предузима мере за заштиту уставности и законитости.

Ако чл. 1 а касније и чл. 2 Закона о јавном тужилаштву, посматрамо као временску капсулу, видећете да је "самосталност" успешно запечаћена, без назнака, на који рок и у којој будућности ћемо присуствовати отварању исте.

Сваки тужилац на територији Србије, дужан је да поступа по обавезним упутствима Републичког јавног тужиоца, и то по основу чл. 25 Закона о јавном тужилаштву.

У ванредном стању, добили смо три Опште обавезна упутства Републичког јавног тужиоца - два се односе на организацију рада тужилаштва са намером очувања здравља запослених, као и успостављање политике кривичног прогона за кривична дела Непоступање по здравственим прописима за време епидемије из чл. 248 КЗ и Изазивање панике и нереда из 343 КЗ.

Треће се односи на обавезу предлагања притвора, као мере обезбеђења присуства окривљеног и несметаног вођења кривичног поступка.

Да ли је дефиниција обављања тужилачке функције баш толико једноставна?

Живот човека није слика која је осликана само црном и белом бојом. Нађе се ту још по нека нека боја. Самим тим, рад јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца у време ванредног стања не треба искључиво да се своди на Опште-обавезна упутства Републичког јавног тужиоца. Неспорно је да она морају да се поштују.

Интегритет и углед јавног тужилаштва није суспендовану време ванредног стања. То се односи и на сваког носиоца јавнотужилачке функције.

Етички кодекс јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца није суспендован.

Јавни тужиоци дужни су да своју дужност врше праведно, непристрасно, предано и у што краћем времену.

Најбитније, нико им не брани да врше функцију независно од било каквог спољашњег утицаја, у складу са сопственом

оценом доказа и тумачењем правних норми.”

Иако је Републички јавни тужилац ставио ван снаге поменути три Опште-обавезна упутства издата за време ванредног стања изгледа да то не важи и за Државно веће тужилаца.

Кад је у питању рад Државног већа тужилаца, по ставу председнице Државног већа из ванредног стања се очигледно није изашло. Од фебруара месеца 2020 године, Државно веће тужилаца није одржало ниједну седницу већа с обзиром да Председница Државног већа тужилаца упорно одбија захтеве чланова Већа за заказивање седнице.

Чак и да прихватимо да је постојало оправдање за време ванредног стања у овом моменту, сматрамо да не постоји ни један разлог да Републички јавни тужилац и

председник Државног већа тужилаца блокира рад органа задуженог за обезбеђивање и очување самосталности јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца. Нажалост, принудна хибернација функционисања Државног већа тужилаца нас затиче пред тзв. “правосудне изборе”. За нас јако битан избор чланова Државног већа тужилаца из реда тужилаца и заменика јавних тужилаца.

Из тог разлога објављивање овог броја “Тужилачке речи”, долази у правом моменту са циљем да нас подсети шта јавни тужиоци представљају и значе у једном друштву, те колики утицај имају на живот појединца, приликом вршења своје јавно тужилачке функције, без обзира на чињеницу да ли је на снази ванредно или тзв. “редовно” стање.

АКТИВНОСТИ

Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије

У протеклом периоду Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије имало је два састанка Управног одбора и редовну Скупштину УТС.

- **Трећа седница Управног одбора УТС** одржана је 30. септембра 2019. године у Београду, на којој је присуствовало 15 чланова УО. На седници су усвојени записник са претходне седнице УО, наративни и финансијски извештај за претходни период, а следеће тачка дневног реда била је актуелна ситуација тј. медијски напади на чланове Државног већа тужилаца.
- **Четврта седница Управног одбора УТС и XII извештајна Скупштина УТС** одржане су 6. децембра 2019. године у Новом Саду. На седницу УО усвојен је записник са претходне седнице УО и усвојени су Извештај о раду између две Скупштине и финансијски

извештај. После седнице УО уследило је редовно заседање извештајне Скупштине УТС на којој било присутно 110 чланова. На дневном реду Скупштине биле су две тачке. Права је била представљање извештаја о раду и финансијског извештаја Удружења тужилаца и друга тачка је била тачка разно у оквиру које се говорило о тренутном стању у Државном већу тужилаца.

КОНФЕРЕНЦИЈЕ

КОНФЕРЕНЦИЈА "Интегритет и механизми очувања самосталности јавних тужилаца"

Конференција "Интегритет и механизми заштите самосталности јавних тужилаца" у организацији Удружења тужилаца Србије, била је одржана у петак, 6. децембра 2019. године у Новом Саду. Уводне речи на конференцији

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ТУЖИЛАЦА И ЗАМЕНИКА ЈАВНИХ ТУЖИЛАЦА СРБИЈЕ

изнели Лидија Комлен Николић, председница Председништва УТС, Маурицио Салустро, виши саветник за реформу правосуђа из ОЕБС-а, као и Снежана Бјелогрић, председница Друштва судија Србије.

О механизмима заштите самосталности јавних тужилаца говорили су Горан Илић, члан Председништва УТС, Антонио Клуни, бивши председник МЕДЕЛ-а и члан Eurojust, Саша Ђорђевић, истраживач Београдског центра за безбедносну политику и Немања Ненадић из Транспарентности Србија. На тему интегритета јавних

тужилаца говорили су Радован Лазић, председник УО Удружења тужилаца, Катарина Голубовић, извршна директорка Комитета за људска права ЈУКОМ, Зоран Гавриловић из БИРОДИ-ја, Весна Петровић из Београдског центра за људска права и Миодраг Јовановић, председник Управног одбора ЦЕПРИС.

Том приликом била је представљено часопис Тужилачка реч, гласило Удружења и публикација "Јачање интегритета у јавном тужилаштву у Србији" који су штампани уз подршку Амбасаде Краљевине Холандије у Србији.

На конференцији је било присутно више од 120 јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца.

Конференција је била организована уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији и Канцеларије Савета Европе у Србији.

Трибина “10 година од реизбора – Сећање на погубне потезе да се не би правила нови”

Средином децембра 2019. године навршило се 10 година од како је правосуђе Србије било приморано да учествује у ретроградном и по правну државу разорном процесу – реизбору свих судија и тужилаца.

Без оптужбе, суђења и кривице, без права и да виде доказе, којих ни није било, без пресуде и права на жалбу и без посла затекло се у два дана преко 1000 судија и тужилаца.

Да ли су заиста политички избори 2012. године довели до разматавања овог клупка противправности, као што се то данас често износи и од правосудних званичника, или је још нешто довело до раскривавања неуспеле реформе правосуђа?

Где су сада изабрани, а где разрешени 2009. године и они који су о њима одлучивали?

Да ли је могуће охрабрити судије и тужиоце деморалисане

2012. због изостанка санкција према одговорнима, нарочито судијама и тужиоцима?

О свим овим питањима говорили су учесници тих догађаја са различитих страна на трибини:

Драгана Бољевић, почасни председник Друштва судија Србије, судија Апелационог суда у Београду, Горан Илић, члан Председништва Удружења тужилаца Србије, заменик РЈТ, члан ДВТ, Повереник за самосталност тужилаца, Омер Хаџиомеровић, председник Секције за међународну сарадњу и односе са јавношћу

Друштва судија Србије, судија Апелационог суда у Београду, Радован Лазић, председник Управног одбора Удружења тужилаца Србије, члан ДВТ, заменик АЈТ у Новом Саду, Константин Митић Врањкић, члан Управног одбора Друштва судија Србије, судија Вишег суда у Београду, Лидија Комлен Николић, председник Председништва Удружења тужилаца Србије, заменик АЈТ у Београду, Снежана Бјелогрлић, председник Друштва судија Србије, в.ф. председника Основног суда у Ивањици.

КОНФЕРЕНЦИЈА „Мерење резултата новог закона о сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције“

Завршна конференција за медије пројекта „Мерење резултата новог закона о сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције“ одржана је 23. децембра 2019. године у Медија центру у Београду, уз подршку Норвешке Амбасаде и Балканског фонда за демократију. Том приликом је представљена и истоимена публикација, а на конференцији се говорило и о прописима и изазовима у оснивању специјалних одељења, као и о резултатима рада - статистици тужилаштва, резултатима полиције и транспарентност њиховог рада. На конференцији су поред представника Удружења говорили и представници цивилног сектора као и представници МУП-а Србије.

У наставку се налази инфографик о Резултатима у борби против корупције

REZULTATI U BORBI PROTIV KORUPCIJE

KAKO OVOME DOPRINOSI POSEBNA ODELJENJA
ZA SUZBIJANJE KORUPCIJE U VIŠIM JAVNIM TUŽILAŠTVIMA
U BEOGRADU, NOVOM SADU, NIŠU I KRALJEVU

Posebna odeljenja na dan početka rada 1. marta 2018. godine preuzela su
oko

7.000

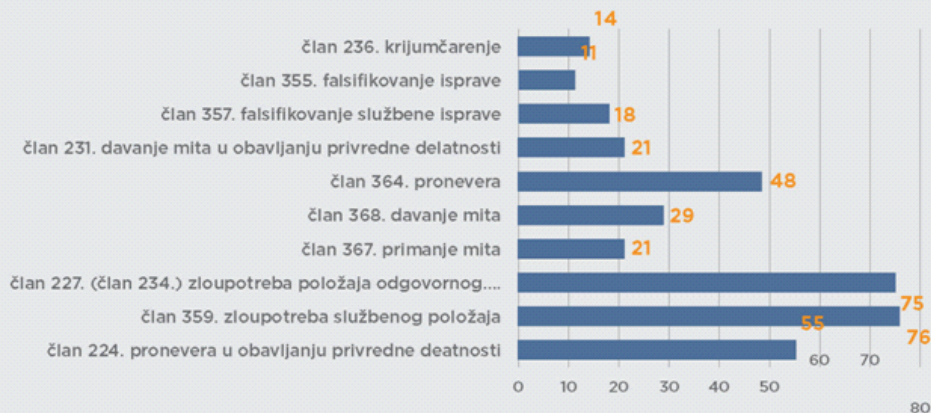
**NEZAVRŠENIH
KORUPTIVNIH
PREDMETA**

u kojima su krivične prijave podnete **PROTIV**

7.445
LICA

Najčešća krivična dela

*podaci su dobijeni od Posebnih odeljenja za suzbijanje korupcije u Beogradu, Novom Sadu, Nišu i Kraljevu

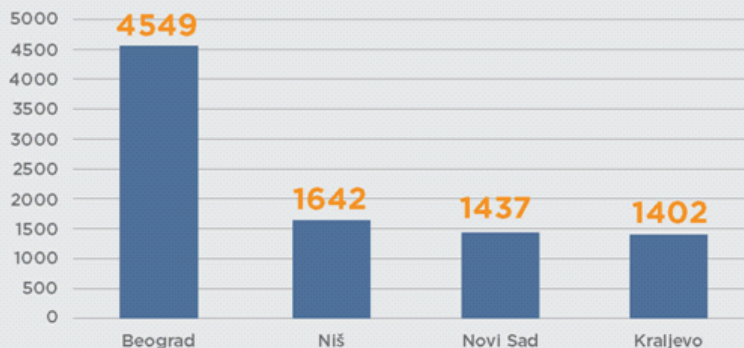

*This project is financially supported by
The Royal Norwegian Embassy in Belgrade <https://www.norway.no/en/serbia/> *
*Realizaciju projekta finansijski je podržala ambasada
Kraljevine Norveške u Beogradu <https://www.norway.no/en/serbia/> *

Najveći broj starih krivičnih prijava dobilo je Posebno odeljenje višeg javnog tužilaštva za suzbijanje korupcije

4.549
U BEOGRADU
a zatim
1.642 U NOVOM SADU
1.437 KRALJEVU
1.402 I NIŠU

Broj starih krivičnih prijava po Posebnim odeljenjima za subijanje korupcije

Za 18 meseci rada posebna odeljenja viših javnih tužilaštava podnela su **krivične prijave** protiv

15.222 LICA A OPTUŽENO JE **1269**

Sporazum o priznanju krivice je veoma zastupljen kao način rešavanja predmeta, što doprinosi povećanju efikasnosti u radu posebnih odeljenja.

Zaključeno je ukupno

641

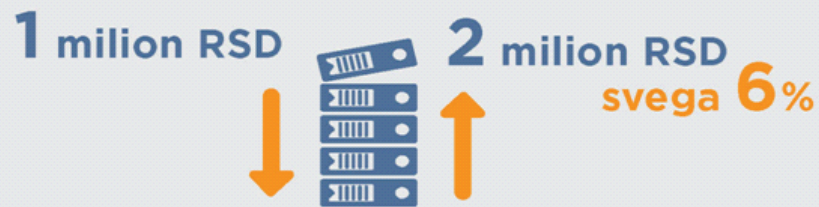
**SPORAZUM O PRIZNANJU
KRIVIČNOG DELA**

Iz ovoga proizilazi da je veći i broj osuđenih za ova dela, međutim blage kazne koje su rezultat korišćenja ovog mehanizam su u neskladu sa strategijom izvršne vlasti da se kaznena politika pooštri.

Broj oslobađajućih prvostepenih presuda je mali, odnosno manji je od **2% od broja presuđenih.**

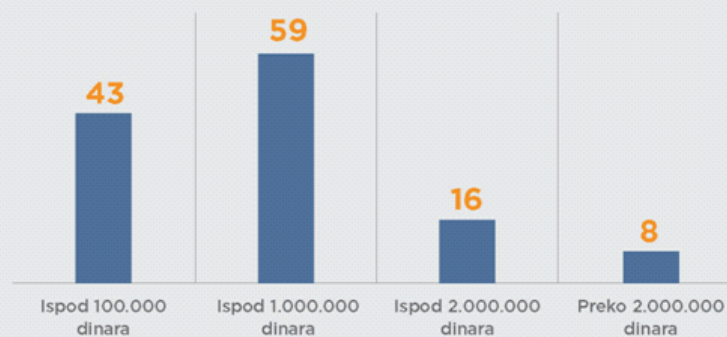
Predstavljena imovinska korist u predmetima u kojima postupaju posebna odeljenja je zanemarljiva.

Prema dostavljenim podacima predmeti u kojima je korist ispod **1 milion RSD** su najzastupljeniji dok je broj predmeta u kojima je imovinska korist preko **2 miliona RSD** svega **6 procenta.**

Iz ovoga proizilazi da se posebna odeljenja ne bave predmetima visoke korupcije, već da se resursi troše na predmetima kojima bi trebalo da se bave redovna tužilaštva.

Pribavljena novčana korist/šteta

**Podaci su dobijeni od Posebnih odeljenja za suzbijanje korupcije u Beogradu, Novom Sadu, Nišu i Kraljevu.

*This project is financially supported by The Royal Norwegian Embassy in Belgrade <https://www.norway.no/en/serbia/> *Realizaciju projekta finansijski je podržala ambasada Kraljevine Norveške u Beogradu <https://www.norway.no/en/serbia/> *

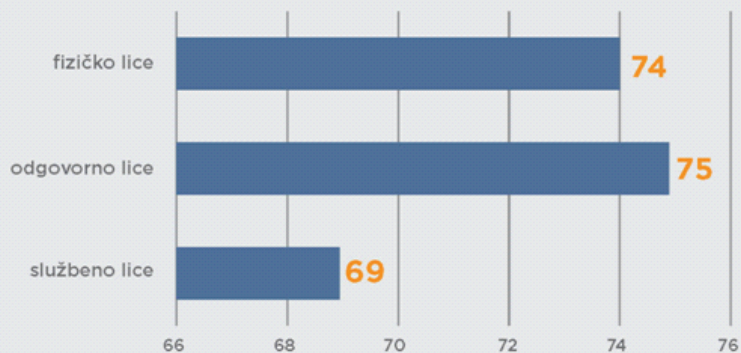

Posebna odeljenja nisu značajnije doprinela u rešavanju predmeta u posebnim krivičnim delima iz oblasti privrednog kriminala.

Statistika u ovim predmetima ne razvrstava počinioce ovog krivičnog dela prema tome da li pripadaju javnom ili privatnom sektoru, tako da se ne može reći sa sigurnošću da li se i neki slučajevi gonjenja ovog krivičnog dela takođe odnose na korupciju u javnom sektoru.

Svojstvo lica

**Podaci su dobijeni od Posebnih odeljenja za suzbijanje korupcije u Beogradu, Novom Sadu, Nišu i Kraljevu.

Posebna odeljenja viših javnih tužilaštava za suzbijanje korupcije uvedena su u pravni sistem Republike Srbije **krajem 2016. godine**, a sa radom su počela **1. marta 2018. godine**.

"This project is financially supported by The Royal Norwegian Embassy in Belgrade <https://www.norway.no/en/serbia/>"

"Realizaciju projekta finansijski je podržala ambasada Kraljevine Norveške u Beogradu <https://www.norway.no/en/serbia/>"

B | T | D The Balkan Trust for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

EFEKTI PRIMENE ZAKONA O ORGANIZACIJI I NADLEŽNOSTI DRŽAVNIH ORGANA U SUZBIJANJU ORGANIZOVANOG KRIMINALA, KORUPCIJE I DRUGIH POSEBNO TEŠKIH KRIVIČNIH DELA

NA ČELU NOVE ORGANIZACIONE MREŽE JE TUŽILAŠTVO ZA ORGANIZOVANI KRIMINAL (TOK).

Posebna odeljenja procesuiraju krivična dela protiv službene dužnosti i privrede, u kojima imovinska vrednost ne prelazi **200 miliona dinara**.

U Posebnim odeljenjima za suzbijanje korupcije pri višim javnim tužilaštvima angažovano je ukupno **44** zamenika javnih tužilaca

od kojih je **30** upućenih odlukom RJT, a **14** zamenika je raspoređeno odlukom Viših javnih tužilaca u kojima su formirana Posebna odeljenja.

Ministarstvo unutrašnjih poslova formiralo je organizacionu jedinicu za suzbijanje korupcije koja je nadležna za celu teritoriju Republike Srbije i koja ima određeni broj odelaka u više gradova.

Drugi državni organi odredili su po jednog službenika za vezu radi ostvarivanja saradnje i efikasnijeg dostavljanja podataka tužilaštvu.

Na početku rada Posebna odeljenja su bila opterećena velikim brojem starih predmeta i najveći deo rada je u prvih godinu dana bio usmeren na rešavanje predmeta koju su dostavljeni iz osnovnih i viših javnih tužilaštava.

Najveći broj starih krivičnih prijava dobilo je Posebno odeljenje višeg javnog tužilaštva za suzbijanje korupcije u Beogradu, a zatim u Novom Sadu, Kraljevu i Nišu.

Pored preopterećenosti velikim brojem starih predmeta, po osnivanju Posebna odeljenja prati i:

- nedostatak optimalnih uslova za rad, kao što su prostorije i tehnička oprema ne doprinose efikasnosti u radu posebnih odeljenja.
- službu finansijske forenzike nisu uspele da obrazuju sva posebna odeljenja, iako je uočeno da su finansijski forenzičari potrebni i da bi znatno doprineli ažurnosti i kvalitetu rada tužilaštava.
- postoje problemi u unutrašnjoj organizaciji i samostalnosti u funkcionisanju. Zakonom predviđena upravljačka struktura je kompleksna i nedorečena što otvara prostor za preklapanje funkcija i nefikasnosti.

Za godinu i po dana rada Posebnih odeljenja zaključeno je ukupno **641 sporazum o priznanju krivičnog dela**.

Ukupnim brojem krivičnih dela ostvarena je protivpravna imovinska korist od oko **4 milijarde dinara**.

Pojedina koruptivna krivična dela se i dalje gone ekstremno retko.

Primer za to su „primanje i davanje mita u vezi sa glasanjem“, primanje i davanje mita u obavljanju privredne delatnosti, i trgovina uticajem.

Ražnju treba posvetiti i predmetima koji su vezani za zloupotrebe u javnim nabavkama, posebno iz razloga što o ovim zloupotrebama postoje medijski izveštaji.

I pored postignutih rezultata percepcija korupcije je jako visoka i postoji još puno toga u borbi protiv korupcije gde tužilaštvo može dodatno da se angažuje.

Лифлет Ефекти примене Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела

Састанци МЕДЕЛ-а су од великог значаја за Удружење тужилаца јер се на сваком састанку дискутује у ситуацији у свакој појединој држави чланици. Тако представници Удружења могу да изложе изазове са којима се суочавамо у Србији и на тај начин подстакну МЕДЕЛ као организацију да предузме одређене мере и кораке.

Представници Удружења су присуствовали конференцији на тему „Род и правда“ и састанку административног одбора МЕДЕЛ-а 8. и 9. новембра 2019. године у Сантјагу де Компостели, Шпанија.

Због ситуације која се десила са пандемијом изаваном вирусом COVID-19, МЕДЕЛ је издало саопштење о утицају хитних мера које се доносе у време COVID-19 кризе на

људска права, демократију и функционисање институција. У наставку се налази саопштење:

САОПШТЕЊЕ МЕДЕЛ-А О ХИТНИМ МЕРАМА У ВРЕМЕ ПАНДЕМИЈЕ COVID-А

Протекли месеци и недеље су били јако турбулентни у целом свету као што нам је познато. Хиљаде људи је изгубило своје животе као резултат пандемије COVID-19, много више људи се бори са самим вирусом, сви живимо у страху за здравље наших најближих као и за наше сопствено здравље. Неизбежна економска криза ће погодити сваког, суочићемо се са мноштвом незапослених, многе ће задесити екстремно сиромаштво. Суочавамо се уплашени са новом реалношћу, имајући у виду не тако далеку прошлост, економску кризу 30-их година прошлог века која је постала плодно тле за популизам и национализам који су резултирали великом трагедијом Другим Светским ратом.

Ова искуства су нас подучила да су међународна сарадња

и солидарност више него потребне као и да кључну улогу имају демократија, подела власти и људска права.

Изражавамо јаку забринутост поводом свих ограничења људских права у скоро свим европским земљама. Дешава се највеће рушење демократије у Европи, нарочито недавни догађаји у Мађарској, где је Влада преузела неограничену власт над декретом, без икаквог временског рока, као и без икакве могућности контроле парламента. Дефинисана су и нова кривична дела која таргетирају углавном новинаре, кршећи људска права која се односе на доступност информација (супротно члану 10. Европске конвенције о људским правима).

Ми такође изражавамо забринутост због акција пољске владе која форсирајући одржавање председничких избора 10. маја 2020. године ризикује здравље и животе милиона Пољака у корист политичких интереса владајуће партије. Истовремено, доносе се нови нејасни закони који значајно ограничавају људска права и слободу.

МЕДЕЛ подсећа да иако постоје очигледне потребе за увођењем ванредних мера током пандемије, те мере би требало да буду пропорционалне и временски ограничене. Грађани имају право на заштиту основних права чак – и нарочито- у случају ванредне ситуације. Ова права могу бити ограничена само у интересу спречавања претње и морају бити прекинута у случају престанка пандемије. Као што је наведено у члану 15. Европске Конвенције о људским правима, у случају ванредног стања где је угрожен живот нације, Висока уговорна страна може да спроведе мере које одступају од својих дужности у оквиру ове Конвенције све док то стриктно ситуација налаже, под условом да такве мере нису недоследне са својим осталим обавезама у оквиру међународног права.

Све док траје ванредно стање, улога независних судова је есенцијална за заштиту основних права грађана и њихових слобода против било какве злоупотребе.

МЕДЕЛ позива европске институције – нарочито Савет

Европе и Европску Комисију – да спроведе још пажљивије надгледање степена заштите људских права у европским земљама.

МЕДЕЛ такође позива целу Европску правну заједницу, укључујући организације људских права, удружења правника, судија и академика, да буду на услузи грађанима који су доживели неки вид кршења људских права и да упозоре на злоупотребе власти који користе прилику у овој пандемији.

6. април 2020.

Представници Удружења су учествовали на вебинару “Правда и изазови у време пандемије у Европи” као и у изради публикације на исту тему. Преведена публикација се налази на сајту Удружења www.uts.org.rs

Наредни састанак и вебинар које је организовало Европско Удружење судија и тужилаца МЕДЕЛ-а одржани су онлајн 26.-27. јуна 2020. године. Тема вебинара била је “Улога правосудних удружења”.

И наредна конференција на тему “Јавно тужилаштво и владавина права у Европи” и састанак Управног одбора МЕДЕЛ-а одржани су 18.-19. септембра у Фиренци. На конференцији је учествовао др Горан Илић који је говорио у панелу под називом “Положај, самосталност и унутрашње уређење јавног тужилаштва: примери и питања на националном нивоу”.

НАЦИОНАЛНИ КОНВЕНТ ЗА ПОГЛАВЉЕ 23 И ПОГЛАВЉЕ 24 И УЧЕСТВОВАЊЕ У ИЗРАДИ ОСТАЛИХ СТРАТЕШКИХ ДОКУМЕНТА ЗА РЕФОРМУ ПРАВОСУЂА

Удружење као чланица Радне групе Националног конвента о ЕУ за Поглавље 23 и Поглавље 24 у протеклом периоду активно учествовало у коментарисању предложених измена Акционог плана

за Поглавље 23 и 24, нарочито у делу који се односи на независност и одговорност правосуђа. Представник Удружења је активно учествовао у раду Конвента и допринео изради коначне верзије заједничких коментара који су достављени Министарству као и међународним партнерима. Представник Удружења је као члан радне групе учествовао у изради радног текста Националне стратегије развоја правосуђа за период 2019-2024. године који је објављен крајем јуна 2019. године. Поред тога, у децембру месецу 2019, Удружење је доставило свој предлог тема и активности које би требало да буду рефлектоване у годишњем извештају Делегације Европске Уније за Србију. Удружење је имало састанак са представницима Делегације ЕУ и поднело је писмени предлог 4. децембра 2019. године. У фебруару 2020 (20. и 21. фебруар) представници Удружења, заједно са осталим члановима Конвента, учествовали су на састанцима поводом финализације

Годишњег извештаја ЕУ Делегације за Србију. Циљ састанка био је да се процене из извештаја Делегације допуне погледима и ставовима чланова Конвента, првенствено везано та тренутно стање у правосуђу у поређењу са ситуацијама описаним у прошлогодишњем извештају.

УТС је учествовало у изради Збирног коментара Радне групе Националног конвента о Европској унији за Поглавље 23 на други нацрт ревидираног Акционог плана за Поглавље 23.

САОПШТЕЊА

Крајем јула месеца 2020. године Удружење је заједно са Друштвом судија и Центром за правосудна истраживања издало саопштење зашто Управа за спречавање прања новца није предочила основе сумње због којих је наложила ванредно прикупљање информација о организацијама и појединцима од стране пословних банака, како је то прописано чланом 73 Закона о спречавању прања новца и

финансирања тероризма.

У јуну 2020.године УТС издало је саопштење за јавност поводом медијских написа о заменику јавног тужиоца Саши Дрецуна, који поступа у предмету "Јовањица" и позвало медије у Србији да престану са интензивном критиком рада и изношењем оцена о личности заменика јавног тужиоца, Саше Дрецуна, већ да свој оправдан критички став усмере ка хијерархијски најодговорнијим у јавнотужилачкој организацији. Месец дана раније, УТС је након две године поново реаговало и осудило нови напад на колегу Сашу Иванића, заменика јавног тужиоца за организовани криминал, који поступа у предмету оптуженог Дарка Шарића.

У периоду између два броја „Тужилачке речи“, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије издало је неколико саопштења а такође, представници Удружења јавних тужилаца давали су у више наврата изјаве за медије. Саопштења и изјаве доступни су у целости на веб страници Удружења.

ПРОЈЕКТНЕ

ПОДРШКА ПРОЦЕСУ ПОДЕЛЕ ВЛАСТИ И ОСНАЖИВАЊЕ НЕЗАВИСНОСТИ ЈАВНОГ ТУЖИЛАШТВА

Носилац пројекта: Удружење
јавних тужилаца и заменика
јавних тужилаца Србије

Донатор пројекта: Београдска
отворена школа и Краљевина
Шведска

Место спровођења активности
пројекта: Србија

Трајање: 10 месеци, почетак
децембар 2019.

Општи циљ: Унапређење
поделе власти у Србији
и позиционирање јавног
тужилаштва као независне
институције у српском
правосуђу.

Специфични циљеви:

- Допринос изради
стратешких документа
у области правосуђа
(Стратегија реформе
правосуђа 2019-2023;
ревизија Акционог плана за
Поглавље 23);
- Алтернативни извештаји о
наплетку у области реформе
јавног тужилаштва;
- Праћење и промоција
заштите од непримерених
утицаја на рад јавних
тужилаца.

Главне активности на пројекту:

- Припрема предлога
текста за Стратегију
реформе правосуђа,
учествовање на јавним
расправама, организовање
конференција за штампу
и саопштења за медије,

укључивање колега из ЕУ
држава;

- Припрема алтернативног
извештаја о напретку у
реформи правосуђа;
- Указивање на притиске на
рад јавних тужилаца и рад
на промоцији активности
које предузима Повереник
за самосталност.

Програмска подршка ће
омогућити УТС да прошири
своје активности везане за
реформу правосуђа кроз
активности које ће потицати од
директних актера у реформи
као што су тужиоци и заменици
тужилаца, што ће резултирати у
њиховом повећаном интересу
за резултате реформе. Поред
овога, алтернативни извештај
који је предвиђен кроз
ову подршку, ће помоћи у
сагледавању стварних резултата
реформе о који ће надопунити
извештаје о резултатима који
ће долазити од Министарства
правде и националних
институција.

АКТИВНОСТИ

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SERBIA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

ОДГОВОР ПРАВОСУЂА НА ВАНРЕДНО СТАЊЕ

Носилац пројекта: Удружење
јавних тужилаца и заменика
јавних тужилаца Србије

Донатор пројекта: Фондација за
отворено друштво

Трајање: 12 месеци, почетак јун
2020.

Општи циљ пројекта је унапређење одговора правосуђа на изазове ванредног стање и ограничење појединих људских права.

Пројекат се односи на заштиту људских права и унапређивање владавине права у Србији.

Увођење ванредног стања као одговор на пандемију COVID-19 је довело у питање начело поделе власти у Србији, правну сигурност грађана због свакодневне измене правног оквира, независност правосуђа, право на одбрану окривљеног, итд. Недостаци у уређењу и организацији правосуђа на које је Удружење указивало последњих деценија су још више дошли до изражаја у постојећој ситуацији. С обзиром да је извесно да ће пандемија трајати дужи временски период, као и да постоји опасност од њеног понављања, нужно је наћи одговарајуће механизме и решења којима би се избегло угрожавање владавине права

у Србији. Европске државе су прибегле различитим механизмима и решењима како би се превазишли проблеми изазвани пандемијом и обавезом социјалног дистанцирања.

Удружење је припремило прелиминарну листа питања на коју би одговориле све државе чланице МЕДЕЛ-а, а која би била дистрибуирана преко МЕДЕЛ мреже како би се прикупиле информације о решењима у различитим државама чланицама ЕУ. Листа питања би обухватала следеће теме:

- на који начин су власти реаговале на пандемију (увођењем ванредног стања или ванредне ситуације);
- да ли су надлежности парламента ограничене и која овлашћења је Влада преузела на себе, и на који временски период;
- да ли су мењани процесни закони и да ли су поштовани стандарди заштите људских права у тим изменама;
- да ли су власти увеле нова

- кривична дела/прекршаје;
- како судови и тужилаштва функционишу у условима социјалног дистанцирања;
- да ли постоји неко опште упутство врховног суда или врховног тужилаштва у постојећем стању и на шта се односи;
- да ли је предвиђена употреба ИТ технологије како би се у постојећим околности олакшао рад судова и јавних тужилаштва и да ли су права странака адекватно заштићена;
- да ли су суђења одложена;
- како то утиче на протек рокова и застарелост у поступцима;
- шта се дешава са притворским предметима; како је право на приступ адвокату обезбеђено у пракси уз постојање мера социјалног дистанцирања;
- итд.

Одговори прикупљени путем МЕДЕЛ мреже би били систематизовани и припремљени у форми анализе са препорукама за Србију.

ПОСТУПАЊЕ ЈАВНОГ У ВРЕМЕ

ПРЕДРАГ ЋЕТКОВИЋ
ЗАМЕНИК ЈАВНОГ
ТУЖИОЦА
ВИШЕ ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У БЕОГРАДУ
ПОСЕБНО ОДЕЉЕЊЕ ЗА
СУЗБИЈАЊЕ КОРУПЦИЈЕ¹

Уводна реч

У редовима који следе покушали смо да размотримо на који начин јавно тужилаштво треба да поступа у кризним ситуацијама, као што је то ванредно стање које је од половине марта до почетка маја месеца 2020. године било проглашено на територији Републике Србије. Када говоримо о поступању јавног тужилаштва, нисмо се усмерили на поступање у појединим кривичним предметима, него смо разматрали правни оквир у коме јавно тужилаштво треба да се креће током ванредног стања.

Да би се свестрано размотрио начин на који јавно тужилаштво треба да поступа у време ванредног стања, прво је потребно разјаснити начин на који је нормирано поступање јавног тужилаштва у Републици

Србији, као и норме које се односе на ванредно стање, како би се извукао закључак о начину поступања јавног тужилаштва у току ванредног стања. Чињеница је да је јавно тужилаштво Републике Србије током свога постојања у модерном времену прошло многе кризне ситуације, почев од распада СФРЈ, хиперинфлације и санкција које је трпела СРЈ, НАТО бомбардовања, државног раздвајања и са Републиком Црном Гором, поплава током 2014. године, као и штрајкова адвоката. У набројаним периодима је било потребно адаптирати се на новонасталу друштвену ситуацију и у ванредним околностима јавно тужилаштво је увек настојало да поступа што редовније и омогући грађанима да њихова права редовно остварују упркос наведеним ванредним друштвеним околностима.

¹ Ставови изнети у тексту су лични став аутора, а не органа у коме ради, сходно члану 70 Правилника о управи у јавним тужилаштвима.

ТУЖИЛАШТВА ВАНРЕДНОГ СТАЊА

Ипак, ванредно стање проузроковано пандемијом вируса COVID 19 било је потпуно нови изазов на који је јавно тужилаштво Републике Србије морало да одговори, па је потребно осврнути се и на рад јавног тужилаштва у том периоду. Из анализе норми које уређују функционисање јавног тужилаштва и уставни оквир за ванредно стање, извукли смо одређене закључке о раду јавног тужилаштва током ванредног стања.

Јавно тужилаштво у Републици Србији

Државног тужиоца као процесног субјекта у српско кривично право увео је Законик о поступку судском у кривичним делима из 1865. године, као званичнике државне власти постављене при свим судовима „с дужности

да траже да казнена дела заиста и кажњена буду”², те се може констатовати да функција јавног тужиоца у Србији има завидну традицију постојања³.

Када говоримо о јавном тужилаштву након Другог светског рата, може се констатовати да је улога јавног тужиоца знатно измењена. За разлику од предратног, послератни тужилац надзирао је испуњавање сваког закона, не само у кривичном, него и у грађанском и управном поступку, са неограниченом могућношћу да оспори правоснажне одлуке и

² Миодраг Тмушић, *Положај јавног тужиоца у кривичном процесном праву*, Култура, Београд 1997, 24.

³ Наведени податак добија на тежини ако се упореди са неким другим високоразвијеним државама које имају изграђене озбиљне правне системе са дугом традицијом, попут Јапана, где је функција јавног тужиоца уведена 1872. године. Takehiko Yamamura, Hiroshi Kinoshita and Shigeru Hishida, *The role of the public prosecutor with treatment of suspects involving suspended prosecution disposition in accordance with the crime investigation policy of police in Japan*, International Journal of Police Science & Management Vol. 13, No 4, 349.

пресуде⁴. Са доношењем Закона о јавном тужиоштву из 1946. године,⁵ јавно тужилаштво је дефинисано као орган Народне скупштине „који у сврху заштите државног и друштвено-економског уређења ФНРЈ и учвршћивања законитости има задатак да врши надзор над правилним извршавањем закона, да предузима на закону засноване радње пред судовима и органима управе ради заштите општенародне имовине и других државних интереса и да врши гоњење учинилаца кривичних дела“.

Временом се положај јавног тужилаштва у правном систему Републике Србије мењао. Док је према Закону о јавном тужиоштву из 1946. године јавно тужилаштво било подређено Народној скупштини, по Закону о јавном тужиоштву из 1954.

⁴ Горан Илић и Марина Матић Бошковић, *Јавно тужилаштво у Србији – историјски развој, међународни стандарди, упоредни модели и изазови модерног друштва*, Институт за криминологију и социологију истраживања, Београд 2019, 16-17.

⁵ Службени лист ФНРЈ бр. 60/1946.

године⁶ самосталност јавног тужилаштва била је ограничена овлашћењима извршне власти да даје смернице за рад тужилаштву.⁷ Тиме је јавно тужилаштво у Републици Србији, као и целој СФРЈ, уместо законодавној, постало директно подређено извршној власти.

Актуелни положај јавног тужилаштва у оквиру правосудног система, постављен је Уставом РС⁸ и Законом о јавном тужилаштву из 2008. године⁹ (у даљем тексту ЗЈТ РС), и анализом норми које уређују јавно тужилаштво може се извести закључак да јавно тужилаштво нема адекватно регулисан положај у правосудном систему. Одређена битна питања која се тичу положаја јавног тужилаштва или уопште нису регулисана, или

6 Службени лист ФНРЈ бр. 51/1954.

7 *Стварање, организација и функционисање кривичног правосуђа у Србији од 1945. године до 1957. године*, (докторска дисертација), Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш 2007, 206.

8 Службени гласник РС бр. 98/2006.

9 Службени гласник РС број 116/2008, 104/2009, 101/2010, 78/2011, 101/2011, 38/2012 – одлука УС, 121/2012, 101/2013, 111/2014 – одлука УС, 117/2014, 106/2015 и 63/2016 – одлука УС.

нису регулисана адекватно, о чему смо већ раније детаљније писали у „Тужилачкој речи“.¹⁰

О жељеним правцима уређења положаја јавног тужилаштва у Републици Србији даћемо овом приликом само две напомене. Прво, неопходно је експлицитно утврдити положај јавног тужилаштва, односно Уставом и законом дефинисати да ли је јавно тужилаштво део правосуђа, односно судске власти, или је оно део извршне власти, и у складу са тим одређењем и дефинисати будући положај јавног тужилаштва.¹¹ Друго, уколико се тужилаштво јасно одреди као део правосуђа, што сматрамо целисходнијим, неопходно је тако уредити законски оквир да се избегне могућност

10 Видети Предраг Ђетковић, *Положај јавног тужилаштва у оквиру реформе правосуђа – правци деловања*, Тужилачка реч бр. 32/2017,44. и даље

11 У питању је проблем који није само наш „специјалитет“, већ се може срести и у другим државама које баштине сличну правну традицију. Тако Калајџијев констатује да и у Северној Македонији јавно тужилаштво нема јасно дефинисану позицију између судске и извршне власти. Гордан Калајџијев, *Позначајни концепциски разлики во реформата на истрагата во Хрватска и во Македонија*, Зборник Правног факултета у Загребу бр. 61/2011, 479.

утицаја друге две гране власти – извршне и законодавне, на функционисање јавног тужилаштва као правосудног органа.

Што се тиче функција које јавно тужилаштво обавља по ЗЈТ РС, оне су регулисане чланом 2 ставом 1 ЗЈТ. У наведеном члану стоји да је јавно тужилаштво самостални државни орган који гони учиниоце кривичних дела и других кажњивих дела и предузима мере за заштиту уставности и законитости. Дакле, поред функције гоњења, која одређује квинтесенцију јавног тужилаштва као државног органа у сваком правном систему широм света, јавно тужилаштво у Републици Србији има обавезу да **предузима мере за заштиту уставности и законитости.**

Уставне одредбе о ванредном стању

Ванредно стање у Републици Србији регулисано је чланом 200 Устава РС, који гласи:

„Када јавна опасност угрожава

опстанак грађана или државе, Народна скупштина проглашава ванредно стање.

Одлука о ванредном стању траје најдуже 90 дана. По истеку овог рока, Народна скупштина одлуку о ванредном стању може продужити за још 90 дана, већином од укупног броја народних посланика.

За време ванредног стања, Народна скупштина се састаје без посебног позива и не може бити распуштена.

Проглашавајући ванредно стање, Народна скупштина може прописати мере којима се одступа од Уставом зајамчених људских и мањинских права.

Кад Народна скупштина није у могућности да се састане, мере којима се одступа од људских и мањинских права може прописати Влада, уредбом, уз супотпис Председника Републике.

Мере одступања од људских и мањинских права које пропишу Народна скупштина или Влада важе најдуже 90 дана, а по истеку овог рока могу се обновити под истим условима.

Када одлуку о ванредном стању није донела Народна скупштина, Народна скупштина потврђује у року од 48 сати од њеног доношења, односно чим буде у могућности да се састане. Ако Народна скупштина не потврди ову одлуку, одлука престаје да важи завршетком прве седнице Народне скупштине одржане по проглашењу ванредног стања.

Кад мере којима се одступа од људских и мањинских права није прописала Народна скупштина, Влада је дужна да уредбу о мерама одступања од људских и мањинских права поднесе на потврду Народној скупштини у року од 48 сати од њеног доношења, односно чим скупштина буде у могућности да се састане. У супротном, мере одступања престају да важе 24 сата од почетка прве седнице Народне скупштине по проглашењу ванредног стања.“

Како је Устав у пирамиди правних прописа *lex fundamentalis*, односно основни закон, несумњиво је да „сваки крак правосудне пирамиде“ мора бити усклађен са Уставом РС. Тим поводом су се током

увођења и трајања ванредног стања проузрокованог пандемијом вируса COVID 19 јавиле одређене правне дилеме, које се тичу и делатности јавног тужилаштва, а које би требало размотрити.

Дилеме везане за поступање јавног тужилаштва

Прва дилема која се јавила, а на коју је јавно тужилаштво као чувар уставности и законитости у Републици Србији могло да реагује, јесте начин увођења ванредног стања. Као што је познато, увођење ванредног стања у Републици Србији није извршено од стране Народне скупштине, већ кроз „резервну варијанту“ одлуком Владе уз супотпис председника Републике. Поједине невладине организације и политичке партије су поднеле иницијативу Уставном суду РС да оцени уставност оваквог поступања, о чему ће се Уставни суд свакако изјаснити у неком тренутку, али је изостала било каква реакција јавног тужилаштва као државног органа овлашћеног

да и сам штити уставност и законитост.

Сходно чињеници да су разлози увођења ванредног стања били напори Владе РС и Председника Републике усмерени на покушај да се заустави убрзано ширење вируса CO-VID 19, а да је истовремено састајање 250 или нешто мање народних посланика како би доносили одлуку о проглашењу ванредног стања представљало је високо ризичну делатност, коју су без сумње уз много мање ризика могли да предузму и Влада РС уз супотпис Председника РС, налазимо да је постојао основ да се поступи у складу са „резервном варијантом“ Устава РС и на тај начин прогласи ванредно стање у Републици Србији. Наравно, увек се може довести у питање оправданост прибегавања овој варијанти, јер је она *questio facti*, а не *questio iuris*, али оно што се без сумње не може оспорити јесте да је начин на који је проглашено ванредно стање учињен у складу са Уставом, па самим тим сматрамо оправданим што јавно тужилаштво *in concreto*

није реаговало подношењем иницијативе Уставном суду за оцену уставности доношења одлуке о ванредном стању у Републици Србији.

Међутим, постоје одређена питања која се заиста могу оценити као спорна. Као спорно може се поставити учешће јавних тужилаца у тзв. скајп суђењима која су била одржавана током трајања ванредног стања у Републици Србији. Наиме, лицима осумњиченим за извршење кривичног дела Непоступање по здравственим прописима за време епидемије из члана 248 КЗ-а током трајања ванредног стања, по препоруци Министарства правде РС која је обзнањена и медијским путем, суђено је путем скајпа, тако да се нису налазили у судницама током трајања поступка који је вођен против њих, већ су се та лица налазила у притвору, и из притворских просторија су имала везу са судницом у којој су се налазили судија, јавни тужилац и бранилац.

Министарство правде саопштило је да су суђења путем скајпа организована да

би се омогућила безбедност судија, јавних тужилаца, адвоката и судског особља, која је приоритет Министарства правде.¹² Такође је саопштено да се суђења путем скајпа односе само на мере кршења самоизолације, што је препорука Министарства правде и Високог савета судства. Основ за скајп суђења била је Уредба о начину учешћа оптуженог на главном претресу у кривичном поступку који се одржава за време ванредног стања проглашеног 15. марта 2020. године.¹³ Члан 1 ове Уредбе прописивао је да у време ванредног стања у кривичном поступку који се води пред првостепеним судом, када председник већа или судија појединац нађу да је обезбеђење оптуженог који се налази у притвору на главном претресу отежано, због опасности од ширења заразне болести, може одлучити да се учешће окривљеног на главном претресу обезбеди

12 <https://www.kurir.rs/vesti/srbija/3435727/sudjenja-preko-skajpa-u-pritvoru-112-lica-zbog-krsenja-samoizolacije> (стање на дан 10.05.2020. године).

13 Службени гласник РС бр. 49/2020.

путем техничких средстава за пренос звука и слике, ако је то с обзиром на техничке услове могуће.

На сајту Високог савета судства нисмо нашли акт којим је препоручено суђење путем скајпа, већ само Закључак Високог савета судства број 021-05-00040/2020-01 од 09.04.2020. године, којим је судијама у ставу 2 дато мишљење да се ова Уредба односи само на оптужене који се налазе у притвору за кривична дела 235¹⁴, 248 и 249¹⁵ КЗ-а¹⁶. На овај начин је Високи савет судства дао судијама мишљење које је сузило широк дијапазон могућих кривичних дела за које би се одвијала суђења путем скајпа, јер на начин како је Уредба срочена, давала је титулус да се суди путем скајпа и за нпр. насиље у породици или тешке крађе, за шта свакако није било основаног резона¹⁷.

14 Реч је о кривичном делу Недозвољена трговина из чл. 235 КЗ-а.

15 Реч је о кривичном делу Преношење заразне болести из чл. 249 КЗ-а.

16 <https://vss.sud.rs/sites/default/files/attachments/ZAKLJUCAK.pdf> (стање на дан 10.05.2020. године).

17 Треба рећи да је резон јасан код кривичних дела из чланова 248 и 249

Начело непосредности свакако је једно од основних начела нашег кривичног поступка. Оно означава да између **извора сазнања и кривичног суда нема посредника** и да суд одлучује првенствено на основу онога што у погледу чињеница сам утврди. За ово начело истиче се и да оно значи да **судија на темељу свог сопственог утиска који је задобио у односу на оптуженог** и доказна средства заснива своју пресуду¹⁸.

Не може се порећи да се суђењем путем скајпа делимично суспендује начело непосредности у кривичном поступку. Тако приликом саслушања осумњиченог јавни тужилац и судија морају бити способни да препознају различите психолошке

КЗ-а, код којих је постојао висок степен опасности од потенцијалне заразе за лица која дођу у додир са извршиоцима ових кривичних дела, али код кривичног дела Недозвољена трговина из чл. 235 КЗ-а се то не може казати, па остаје нејасно зашто је ВСС и ово кривично дело у свом мишљењу ставио на листу кривичних дела на која треба примењивати спорну Уредбу.

18 Милан Шкулић, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Правни факултет Универзитета у Београду и Службени гласник РС, Београд, 2011, 47.

механизме одбране оптуженог (попут рационализације, пројекције, минимизације и сл.), а код испитивања сведока јавни тужилац и судија морају да буде способни да оцене степен могућности сведока да исправно запази одређени догађај, да га запамти и потом репродукује, да процени колико је сведок склон сугестибилности, или да ли има склоност ка конфабулацијама. Ако се суђење обавља путем скајпа, могућност креирања непосредног утиска о оптуженом код јавног тужиоца и судије је значајно редукована, и ограничава их приликом формирања мишљења о оптуженом које би било могуће у случају његовог непосредног присуства у судници.

Са друге стране, суђењем путем скајпа се истовремено суспендују и одређена права оптуженог у овој фази кривичног поступка. Примера ради, члан 398 став 6 ЗКП-а предвиђа да **оптужени има право да се у току главног претреса саветује са својим браниоцем**, али се не може са својим браниоцем, или са

било којим другим лицем, договарати о томе како ће одговорити на већ постављено питање. Потпуно је неспорно да је оптужени код суђења путем скајпа лишен ове могућности, односно не постоји никаква техничка могућност да се оптужени у току главног претреса саветује са својим браниоцем. На овај начин је оптуженом делом ограничено право на делотворну одбрану у кривичном поступку, посебно приликом испитивања сведока, где се оптужени не може саветовати са браниоцем како и на који начин да поставља питања сведоцима, нарочито код унакрсног испитивања које је оптуженом као лаику велики проблем.

Суђењем путем скајпа се такође онемогућава примена одређених процесних института на главном претресу, попут суочења. Члан 89 став 1 ЗКП-а прописује да окривљени може бити суочен са сведоком или другим окривљеним, ако се њихови искази не слажу у погледу чињеница које су предмет доказивања. У ставу

2 истог члана стоји да ће се суочени поставити један према другом и орган поступка ће од њих захтевати да један другом понове своје исказе о свакој спорној околности и да расправљају о истинитости оног што су исказали. Ток суочења и изјаве које су дали суочени, орган поступка ће унети у записник.

У условима скајп суђења практично је немогуће спровести суочење оптуженог са другим оптуженима, а посебно сведоцима који се налазе физички на другом месту у односу на оптужене. *Ratio legis* суочења јесте да суд, али и јавни тужилац виде како психилошки реагују лица која се суочавају, да читају њихову фацијалну експресију и да у директном контакту стекну утисак ко од процесних субјеката чији искази не коинцидирају не говори истину. Међутим, у условима скајп суђења тако нешто је немогуће, оптужени и сведок преко видео линка се не могу ефикасно суочити, што ограничава процесне могућности учесницима

кривичног поступка.

Мора се поставити питање да ли је постојала могућност да се приоритетна суђења током трајања ванредног стања ипак организују на други начин, без физичког измештања оптужених из суднице. Пошто су током трајања ванредног стања одржавана суђења у релативно малом броју предмета, вероватно је постојала могућност да се уз заштитну опрему (медицинске маске и рукавице) обезбеде адекватне просторије у којима би могла да се направи и дистанца већа од препоручена два метра, што све минимизује ризик од заразе и истовремено омогућава правично суђење и делотворну одбрану оптуженима.

Закључна разматрања

Изрека *Inter arma silent leges*, односно да у рату ћуте закони, своје порекло има још у античком добу, што јасно говори да постоје одређени периоди у људском друштву

када долази до суспендовања закона и других аката која гарантују поштовање до тада достигнутих људских права. Процена оправданости те суспензије обично долази по протеку смутних времена, јер током њиховог трајања главе нису довољно бистре и смирене да би се оправданост тих мера адекватно ценила. Борба против вируса COVID 19 није представљала класичан рат, али је свакако била рат *sui generis*, који је донео и ванредно стање и суспензију одређених права и слобода грађана Републике Србије, па тако и лица оптужених у кривичном поступку.

Нема спора и да су судије и јавни тужиоци, односно њихови заменици деловали у једном веома турбулентном периоду, који није остављао много простора за разматрање измењених решења. Међутим, свакако у садашњем времену треба оставити простора за анализу појединих решења која су примењена током ванредног стања, и отклонити негативне ефекте тих решења,

уколико се утврди да су њима ограничена људска права у већој мери него што је то било потребно. Не сматрамо да су носиоци судијских и тужилачких функција поступали незаконито партиципирајући у скајп суђењима, али сматрамо да је свакако пре примене ове модификације начела непосредности у кривичном поступку изостала брижљива процена оправданости увођења таквог начина суђења, као и да нису довољно разматране алтернативе одржавања скајп суђења.

Пошто су изостале системске реакције стручне јавности и надлежних институција на увођење овакве врсте суђења, остало је на томе да сваки учесник овакве врсте суђења самостално процењује законитост овакве врсте суђења. Тако смо у појединим случајевима имали ситуације да адвокати – браниоци оптужених траже одлагање скајп суђења или одбијају да у њима

учествују,¹⁹ јер су сматрали да су оваква суђења незаконита, док таквих мишљења није било од стране заменика јавног тужиоца или судија. Да ли је изостало разматрање законитости ове мере од стране судова или јавних тужилаштава, или је посреди нешто друго, не можемо знати. На крају се ипак морају цитирати речи чувеног италијанског криминолога из XIX и са почетка XX века Енрика Ферија – „Закони вреде онолико колико вреде људи који су позвани да их примењују”,²⁰ а које и дан данас могу да се примене у пуном капацитету, и које увек треба имати на уму, чак и у смутним временима попут оног које је постојало током ванредног стања.

19 <https://www.ktv.rs/2020/04/15/sudjenja-putem-skajpa-nisu-po-ustavu-republike-srbije/> (стање на дан 11.05.2020. године).

20 СтанкоБејатовић, Ефикасност кривичног поступка као међународни правни стандард и реформа кривичног процесног законодавства Србије (норма и пракса), Журнал за криминалистику и право бр. 2/2015, 46.

ПРАВОСУЂЕ У ДОБА

МИЛЕНА ВУКАЈЛОВИЋ ЗАМЕНИК ОСНОВНОГ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА У НИШУ

У Основном јавном тужилаштво у Нишу од почетка примене Закона о спречавању насиља у породици, формирана је посебна Група за борбу против насиља у породици у саставу од четири заменика јавног тужиоца који су завршили специјализовану обуку да би остваривали надлежности јавног тужилаштва у спречавању насиља у породици и гоњењу учинилаца кривичних дела одређених чланом 4 Закона о спречавању насиља у породици.

Од 01. јуна 2017. године у Основном јавном тужилаштво у Нишу формиране су две Групе за координацију и сарадњу и то Група за територију Града Ниша, а потом и Група за подручне јединице-Општине Сврљиг, Гаџин Хан и Дољевац, у чијем саставу су сем председавајућег заменика јавног тужиоца и специјализовани полицијски службеници и радници Центра за социјални рад.

У доба ванредног стања, у периоду од 15.03.2020. године до 06.05.2020. године,

специјализовани заменици јавног тужиоца поступали су у складу са Опште обавезним упутством Републичког јавног тужилаштва, односно без одлагања су поступали у „НПТ“ предметима формираним по изреченим хитним мерама могућим учиниоцима, у притворским предметима за кривична дела предвиђена чланом 4 Закона о спречавању насиља у породици, заступали су оптужбе пред Основним судом у Нишу у кривичним поступцима и тужбе у парничним поступцима.

У периоду од 15.03.2020. године до 06.05.2020. године Полицијска управа у Нишу доставила је овом тужилаштво наређења којима су изречене хитне мере за 113 лица-могућих учиниоца, по којима су формирани „НПТ“ предмети, за 98 лица поднет је предлог за продужење хитних мера за још 30 дана Основном суду у Нишу. У 4 предмета је могући учинилац бивши емотивни партнер, у 9 предмета садашњи емотивни партнер, у 18 предмета је могући учинилац

ВАНРЕДНОГ СТАЊА

син у односу на жртву мајку, у 5 предмета се као могући учинилац јавља син у односу на жртву оца, у 47 предмета је могући учинилац супруг, у 4 предмета се ванбрачни партнер јавља као могући учинилац, у 3 предмета је могући учинилац брат у односу на жртве сестру и брата, у 4 предмета се бивши супруг јавља као могући учинилац, у 4 предмета се ћерка јавља као могући учинилац у односу на жртву мајку, у 1 предмету је могући учинилац унук у односу на жртву бабу, у 2 предмета је могући учинилац свекар, у 3 предмета се као могући учинилац јавља отац у односу на жртву ћерку, у 2 предмета је могући учинилац отац у односу на жртву сина, у 2 предмета се као могући учинилац јавља мајка у односу на жртву мал. децу, у 1 предмету се као могући учинилац јавља отац у односу на жртву мал. сина, у 2 предмета је могући учинилац снаја у односу на жртву свекра и у 1 предмету се као могући учинилац јавља снаја у односу на жртву свекрву.

У периоду од 15.03.2019.

године до 06.05.2019. године Полицијска управа у Нишу доставила је овом тужилаштву 125 наређења са изреченим хитним мерама могућим учиниоцима, за 94 хитне мере поднет је предлог за продужење истих Основном суду у Нишу. Највећи број хитних мера изречен је у предметима у којима се супруг јавља као могући учинилац, односно у 51 предмету.

Упоредном анализом напред наведених статистичких података се може закључити да је број изречених хитних мера могућим учиниоцима за период од 15.03.2020. године до 06.05.2020. године незнатно мањи у односу на исти период 2019.године, односно у 2020. године је мање изречено 12 хитних мера.

Такође, у току ванредног стања по налогу поступајућег заменика јавног тужиоца задржана су 4 лица због кривичног дела насиље у породици из чл. 194 КЗ према којима је на предлог овог тужилаштва одређен притвор

у трајању до 30 дана од стране Основног суда у Нишу, судије за претходни поступак.

Од 01.01.2020.године одржано је укупно 22 састанка Групе за координацију и сарадњу којом приликом је укупно размотрено 403 новопријављена и текућа случаја и израђено 230 индивидуална плана заштите и подршке жртви, док је у периоду ванредног стања одржано 9 састанака Групе и то 6 састанака за територију Града Ниша и 3 састанка за Подручне јединице. Број размотрених новопријављених и текућих случајева у доба ванредног стања је 97 и израђена су 63 индивидуална плана за територију града Ниша, док је за подручне јединице број размотрених новопријављених и текућих случајева 13 и израђено је 13 индивидуална плана. Састанци Групе су се одржавали једном недељно.

Нагласила бих чињеницу да је Министарство правде у циљу унапређења рада Групе за координацију и сарадњу и ефикасног рада у доба

ванредног стања обезбедило овом тужилаштву коришћење ZOOM апликације. Преко ZOOM апликације укупно су одржана 4 састанака Групе.

Такође, навела бих и то да у току ванредног стања није било могућих учинилаца, нити жртава заражених вирусом Covid 19.

Основно јавно тужилаштво у Нишу, Група за борбу против насиља у породици сарађује и са организацијама и удружењима које пружају заштиту и подршку жртвама насиља, а све у циљу ефикасног спречавања насиља у породици те бих издвојила организацију „Центар за девојке“, која реализацијом својих пројеката на тему превенција насиља над девојкама и превенција трговине људима активно учествује у оснаживању жртава, а на чијим трибинама сам и ја била говорница.

У доба ванредног стања сам, као руководилац Групе, учествовала у пројекту UNDP који се односио на консултативну подршку у развоју смерница за тужиоце и

професионалце који учествују у Групама за сарадњу и координацију у реаговању и решавању случајева насиља у породици током ванредног стања, и изнела нека своја лична запажања и понудила могућа решења за проблеме који су се могли јавити у пракси за време ванредног стања, те је на овај начин пружена могућност Основном јавном тужилаштву у Нишу да активно учествује у решавању проблема насталих у примени Закона о спречавању насиља у породици за време епидемије.

Сматрам да је и у доба ванредног стања Група за борбу против насиља у породици ефикасно и благовремено поступала у предметима насиља у породици, као и да због редовног одржавања састанака Групе за координацију и сарадњу, на недељном нивоу, није изостала мултисекторска сарадња неопходна за хитно поступање државних органа у случајевима када постоји непосредна опасност од насиља у породици.

ПРАВОСУЂЕ У ДОБА формална суспензија и

СОФИЈА МАНДИЋ
ПРАВНИЦА И ЧЛАНИЦА
ЦЕНТРА ЗА ПРАВОСУДНА
ИСТРАЖИВАЊА ЦЕПРИС

Због ширења заразне болести COVID-19, ванредно стање у Србији је проглашено 15. марта и укинута 6. маја 2020. године. Осим ограничавања права грађана и потпуно измењени режим свакодневног живота, овај догађај је имао значајне импликације и на већ темељно уздрмани принцип поделе власти.

За проглашење ванредног стања, без довољно уверљивог разлога, искоришћен је уставни изузетак. Уместо Народне Скупштине, која наводно није могла да се састане, одлуку о проглашењу ванредног стања су заједнички донели Председник Републике, председница Скупштине и председница Владе. Овим чином законодавна власт је суспендована, а њену функцију су у преузеле две „главе“ извршне власти - Председник и Влада. Ово се односи не само на сам чин проглашења, већ и на све акте усвојене током ванредног стања.

То је омогућило да Уредбе о ограничавању људских и

мањинских права и слобода наредних недеља усваја Влада, уз супотпис Председника, без икакве јавне или институционалне дискусије. Нарочито важне би биле оне дискусије које би укључиле преиспитивање садржине прописаних ограничења. Ово је потребно нагласити имајући у виду да Устав поставља дозвољене оквире ограничења права грађана, која не могу бити произвољна. На исти начин недостајале су консултације о решењима новог режима рада правосудних органа.

Рад судства и тужилаштва током ванредног стања зато морамо посматрати у ширем контексту ужурбаног и нејавног доношења изузетно важних одлука.

Шта се у околностима суспензије Народне скупштине десило са трећом граном власти, судством? А шта са тужилаштвом, које је блиско повезано са судством, а формално је одговорно управо Народној скупштини?

ВАНРЕДНОГ СТАЊА

привидна нормалност

Нормативни удар

Судство и тужилаштво су, институционално посматрано, доживели готово подједнаки потрес као и Народна скупштина. О овоме је, још током ванредног стања, било речи у малобројним медијима који су аналитички и критички проматрали ванредно стање.

Влада је двема Уредбама директно, темељно и преко ноћи изменила рад правосуђа. То је учињено Уредбом о роковима у судским поступцима за време ванредног стања проглашеног 15. марта 2020. године као и Уредбом о начину учешћа оптуженог на главном претресу у кривичном поступку који се одржава за време ванредног стања проглашеног 15. марта 2020. године.

Првом Уредбом је на посебан начин уређен престанак тока рокова у свим поступцима које судови, али и тужилаштва могу да воде у редовни околностима – парничним, кривичним, ванпарничним и извршним поступцима; у управном

спору, чак и поступцима пред Уставним судом. Не постоји траг о томе да су тужилаштво и судство у целости, па чак ни њихови управљачки органи, Високи савет судства (ВСС) и Државно веће тужилаца (ДВТ), на било који начин консултовани о сразмерности, неопходности и дозвољености потпуно измењеног режима рада правосуђа. Последица овакве одлуке су је било отказивање готово свих претходно заказаних суђења од средине марта до средине маја 2020. године.

Другом Уредбом је судијама остављена могућност да процене да ли је потребно да окривљени у првостепеном поступку учествује путем видео линка, супротно условима прописаним Закоником о кривичном поступку.

Режими успостављени Уредбама су били дискутабилни не само у формалном смислу, због искључивања Народне скупштине из поступка усвајања оваквих одлука, већ и у суштинском смислу. Устав дозвољава ограничавање

људских и мањинских права и слобода током ванредног стања, само у обиму који је неопходан али уз изричито изузимање права на правично суђење из листе права која могу бити органичена током ванредног и ратног стања. Уредба о роковима, као и Уредба о суђењима путем видео линка, несумњиво су дирнула у право на правично суђење, али званичне и адекватне реакције из редова правосудних органа није било.

Правосуђе је доживело нормативни удар не само директно, двема поменутиим Уредбама, већ и посредно. Уредба о мерама у време ванредног стања којом су, између осталог, ограничена права грађана на кретање и окупљање и рад државних органа, је након усвајања измењена чак једанаест пута (једном до два пута пута недељно током трајања ванредног стања). Уз нормативну неизвесност о прописима које треба примењивати и који су у сталној промени, прописи Владе, али

и неких министарстава су могла и морала довести до дискусије правосудних органа о дозвољености њихове примене.

Уредбама Владе и Наредбама министарства унутрашњих послова нису само ограничавана људска права, већ и прописивани нови прекршаји, супротно казним законима и Уставу.

Узмимо за добар пример „нормативног удара“ Уредбу Владе која је у потпуности забранила кретање миграната и тражилаца азила, затварањем центара за азил и прихватних центара. Ово решење је било спорно како са становишта сразмерности ограничавања права дела популације због заразне болести; уставне забране дискриминације; уставне гаранције права на кретање које се подједнако односи на држављане Србије и на оне који то нису; било је спорно и са становишта гаранција установљених Конвенцијом о статусу избеглица Уједињених нација, а која је саставни део домаћег права.

У конкретном случају, због одлука које је самостално донела Влада, а правосуђе им се званичним каналима није противило, поступак који би противправно затворени тражилац азила или мигрант покренуо пред домаћим правосудним органима би био неизвестан са најмање два становишта – могућности покретања поступка током ванредног стања, као и исхода овог поступка. Иако судство и тужилаштво имају право да непосредно примењују норму Устава и међународних уговора који су саставни део домаћег правног поретка, пракса је показала да су током ванредног стања Уредбе и Наредбе извршне власти биле практично једини извор права у доношењу правосудних одлука, нарочито у прекршајном поступку.

Привид редовности

Недостатак реакције правосуђа на новонасталу ситуацију у правосуђу, али и на статус грађана погођених драстичним

ограничењима права на кретање и правично суђење, можемо добро илустровати темама и бројем одржаних седница Високог савета судства и Државног већа тужилаца током ванредног стања. Ова два органа имају уставну надлежност очувања самосталности и непристрасности од друге две гране власти.

Овде треба напоменути да Уредбом Владе о мерама у време ванредног стања било онемогућено окупљање грађана у затвореном простору, тако да ова забрана односила чак и на функционисање државних органа. Издавање „посебног одобрења“ за окупљање државних органа, у које спадају и ВСС и ДВТ, Уредба је препустила одлуци министра унутрашњих послова. Ово нас само додатно може уверити у степен узурпације свих спеката власти, који је досегао чак и забрану окупљања представника не само законодавне, већ и судске власти.

Сасвим у складу са претходно изложеним, током ванредног стања, Високи савет судства није одржао ниједну седницу, иако је у редовним околностима седница овог органа одржавана макар два пута месечно. ВСС је одржао седницу непосредно пре проглашења ванредног стања у марту, а наредну чак четири месеца касније, у јулу.

На седницама непосредно пре проглашења ванредног стања се није дискутовало о могућности проглашења ванредног стања и потенцијалном утицају овакве одлуке на правосуђе. Слично се односи и на пет седница ВСС одржаних од укидања ванредног стања до данас – међу темама које су биле на дневном реду Високог савета претежу редовне теме попут предлога за избор судија на сталну функцију; одлучивања о упућивањима и премештајима судија; разматрања попуњавања слободних судијских места у судовима, вредновању рада судија и слично. Током две седнице одржане након укидања ванредног стања у дневном

реду можемо наћи разматрање епидемиолошке ситуације и њен утицај на организацију правосуђа. Међутим, ова питања се јављају прекасно, далеко након укидања ванредног стања.

Такође, записници са седница одржаних након укидања ванредног стања нису јавно доступни, па не можемо да сазнамо да ли су и на који начин поједини чланови Високог савета дискутовали о раду правосуђа током епидемије или током ванредног стања, без обзира на то што је оно већ било окончано.

Није могуће установити да ли је Државно већа тужилаца током ванредног стања заказивало седнице овог органа, јер се на интернет презентацији овог органа могу пронаћи само информације о седницама одржаним током прошле године. Према неформалним информацијама, упркос захтеву одређеног броја чланова Већа, Републичка јавна тужитељка је одбила сазивање седнице ДВТ током ванредног стања.

Имајући наведено у виду, можемо закључити да је домаће правосуђе током ванредног стања изненадио снажан и ненајављени удар на начин рада; стална измена уредбодавних прописа сумњивог садржаја; очекивање извршне власти да јој се правосуђе, баш као и законодавна власт, током епидемије у потпуности покори – организационо и одлукама које ће доносити. Ово очекивање је званично оправдано ванредном ситуацијом изазваном ширењем заразне болести, а суштински је спроведено у уверењу да извршна власт има само аргумент више да у потпуности преузме управљање правосуђем. Судство и тужилаштво су овај експеримент пребродили без озбиљнијег отпора и критике – у привиду да ванредног стања нема и да су једини послови које треба спровести они редовног и текућег карактера.

Осврт на Закон о о статусу новорођене деце нестала из породици

ВЛАДИМИР БОШКОВИЋ
ДИПЛ. ПРАВНИК - МАСТЕР
ЗАМЕНИК ЈАВНОГ
ТУЖИОЦА
ОСНОВНО ЈАВНО
ТУЖИЛАШТВО У УЖИЦУ

Дана 11.03.2020.године је ступио на снагу Закон о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породици у Републици Србији („Службени гласник РС“ бр. 18/2020), у даљем тексту „Закон“, а његова примена почеће истеком рока од три месеца од дана ступања на снагу, осим појединих одредаба које се односе на органе који ће водити поступак и правила поступка.

Циљ доношења Закона је утврђивање чињеница погодних да се утврди истина о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породици у Републици Србији, на основу доказа који се изведу и података који се прикупе у судском поступку од државних и других органа, родитеља и других лица.²¹ Поред тога, циљ Закона је и извршење обавезе Републике

²¹ Члан 2. став. 1. Закона о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породици у Републици Србији (у даљем тексту „Закон“)

Србије из пресуде Европског суда за људска права у предмету Јовановић против Србије (број представке 21794/09), а све одредбе Закона тумаче се у циљу утврђивања истине о судбини и статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породици у Републици Србији.²²

Наведени циљ Закона је у сагласности са одредбама Устава Републике Србије, које говоре о људским правима и слободама и то праву на породични живот, односно праву родитеља да издржавају, васпитају и образују своју децу, у чему су равноправни и томе да сва или поједина права могу бити једном или обома родитеља одузета или ограничена само одлуком суда, ако је то у најбољем интересу детета, у складу са законом.²³ Према томе, право родитеља да гаји своје дете може бити одузето или ограничено само

²² Члан 2. став. 2. Закона

²³ Члан 65. Устава Републике Србије („Службени гласник РС“ бр. 98/2006)

утврђивању чињеница за коју се сумња да су у Републици Србији

одлуком суда и то ако је то у најбољем интересу детета. Право на гајење детета, с аспекта права која једна држава гарантује својим грађанима, представља једно од основних и најважнијих права и неопходно му је пружити заштиту у случају узурпирања и, посебно, одузимања тог права супротно закону.

Наведени циљ Закона је и у складу са Европском конвенцијом о заштити људских права и основних слобода (у даљем тексту Конвенција)²⁴, која је донета 01.11.1950.године. Тако, чланом 8. Конвенције је прописано да свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке и да се јавне власти неће мешати у вршење овог права сем ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности

²⁴ Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода („Службени листа СЦГ“ бр. 9/03)

или економске добити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала или ради заштите права и слобода других. Наведени члан Конвенције, дакле, забрањује било чије незаконито мешање у породични живот.

Међутим, пажњу треба скренути и на члан 4. Конвенције, који прописује да се нико не сме држати у ропству или ропском положају, посебно, јер се неретко од родитеља чије су бебе нестале из породилишта под неразјашњеним околностима може чути да сумњају да се њихова нестала деца налазе на ропском положају у страним земљама.

Чланом 67. Породичног закона²⁵ је прописано да је родитељско право изведено из дужности родитеља и постоји само у мери која је потребна за заштиту личности, права и интереса детета, а у наредним члановима се посебно указује шта све чини

²⁵ Породични закон („Службени гласник РС“ бр. 18/2005, 72/11 и 6/15)

садржину родитељског права и то: старање о детету, чување и подизање детета, васпитавање детета, образовање детета, заступање детета, издржавање детета и управљање и располагање имовином детета.

Имајући у виду изнето, произлази да је читавим низом домаћих и међународних правних аката заштићено право на поштовање породичног живота и то право на породични живот, право родитеља да издржавају, васпитају и образују своју децу, забрана ропског положаја и евентуално ограничавање тих права само у интересу детета.

У погледу органа надлежних за спровођење Закона је настављен добар тренд да се за вођење поступка ангажују лица која су специјализована, односно лица која су похађала посебну обуку за примену Закона, а што се односи и на специјализацију судија и на специјализацију полицијских службеника криминалистичке полиције. Основано се може

очекивати да се боље резултати у примени Закона могу постићи уколико се примењује од стране лица која су претходно пришла адекватну обуку и стекла знања и вештине потребне за решавање случајева који су врло специфични, јер је потребно решавати случајеве који су се, у већини, десили пре више деценија. Поред тога, последице случајева су веома осетљиве, јер задиру у најзнанчајније породичне односе, а то су односи родитеља и деце.

Закон прописује да се поступак спроводи без одлагања и да је по правилу јавност искључена у поступку, што је очекивано имајући у виду да се у току поступка могу утврдити одређене чињенице које се тичу личног и породичног живота, а чије би откривање јавности могло представљати кршење одредаба Закона о заштити података о личности²⁶ и сви учесници су дужни да чувају тајност података за које су сазнали у току поступка.

Повод за доношење Закона

²⁶ Закон о заштити података о личности („Службени гласник РС“ бр. 87/18)

је претходно непостојање и неусклађеност свих потребних административних процедура и потреба да се истрага спроведе од стране специјализованих државних органа, да би се са потпуном поузданошћу могло рећи да бебе јесу или нису противзаконито одвајане од породица.

Пре доношења Закона, своје активности у решавању овог проблема су имали неки други државни органи.

Тако, Заштитник грађана је свој став у погледу ове теме изнео у Извештају деловодни број 12443 од 29.07.2010. године²⁷ (у даљем тексту: Извештај), који је достављен Народној скупштини Републике Србије. Заштитник грађана је става да да су непостојање или неусклађеност свих потребних административних процедура и непоштовање постојећих, неодговоран однос појединих органа, организација и службеника према документовању службених радњи и чувању документације, протек времена и неувиђаван и

²⁷ https://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr_YU/izvestaji/posebnii-izvestaji/992-2010-08-03-12-03-30

биروقратски однос појединих јавних службеника према члановима породица учинили да се данас без посебне истраге специјализованих државних органа не може са потпуном поузданошћу рећи да бебе нису противзаконито одвајане од породица и предлаже да Народна скупштина донесе посебан закон којим би било омогућено утврђивање коначне истине у овим случајевима.

Пре израде Извештаја, Заштитник грађана је спровео истраживање поводом случајева нестали беба и утврдио да су постојали су недостаци у прописима који су уређивали област здравствених евиденција, матичних књига и уписа података у евиденције МУП и да су у раду здравствених установа и државних органа постојали озбиљни пропусти који су са разлогом код родитеља изазвали сумњу у тачност податка да су њихова деца преминула.

Свој став о наведеној теми је дао и Анкетни одбор Народне скупштине (формиран 20.07.2005.године) у Извештају о раду Анкетног одбора, који

је усвојила Народна скупштина Републике Србије на седници одржаној 14. 07. 2006. године. Повод за формирање Анкетног одбора је било обраћање Народној скупштини више стотина родитеља који су тврдили да не могу да пронађу податке о новорођеној деци изражавајући сумњу да су им деца украдена. Анкетни одбор је спровео истраживање и обавио разговор са родитељима који су изразили сумњу да су им деца украдена и са представницима различитих органа и установа на нивоу државе и утврдио да ни у једном од кривичних поступака који су били у току, поводом сумње да новорођенчад за које се тврдило да су умрла, није било доказа који би указали на сумњу да је неко лице учинило неко од кривичних дела на која су упућивали родитељи.

Анкетни одбор је, слично као и Заштитник грађана, након истраживања закључио да су у раду здравствених установа, матичних служби и надлежних министарстава постојали пропусти који су оправдани изазвали сумњу родитеља

у истинитост саопштених чињеница да су им деца преминула након порођаја, односно да су мртворођена. Анкетни одбор је да предлог да се, између осталог, успостави надлежност специјалног тужилаштва и специјалног суда за борбу против организованог криминала у овим случајевима.

Ради поступања по налазима и препорукама из Извештаја Анкетног одбора, Народна скупштина је дана 05.05.2010. године оформила Радну групу, са задатком да оцени ситуацију и предложи измене законодавства ради потреба решавања случајева тзв. „несталих беба“. Радна група је закључила да су потребне измене законодавства само у погледу прикупљања и коришћења медицинских података и да постојећи Кривично законик прописује неколико кривичних дела од значаја за наведену тему, а да Закон о здравственој заштити утврђује детаљан поступак који онемогућава да се из болница од родитеља незаконито одузму њихова новорођенчад.

У погледу циља Закона који се

односи на извршење обавезе Републике Србије из пресуде Европског суда за људска права у предмету Јовановић против Србије (број представке 21794/09)²⁸, је потребно указати да је Европски суд за људска права 26.03.2013. године објавио пресуду у предмету Зорица Јовановић против Србије, који предмет се водио поводом тврдње да њено дете 72 сата после порођаја (1983.године) није преминуло, већ да јој је било противправно одузето за време њеног боравка у Здравственом центру у Ћуприји. Пресудом је констатовано да је представка Зорице Јовановић основана и указано да су током 1980-их постојали озбиљни недостаци у погледу законске регулативе и одређених процедура пред различитим државним органима и у здравственим установама, да није било јасних правила у погледу поступања у ситуацијама када дође до смрти новорођенчета у болници, да је преовладавајуће мишљење било да родитељи треба да буду поштеђени сахрањивања

28 http://www.zastupnik.gov.rs/uploads/jankovic_z_pr_21794-08_ser.pdf

новорођенчади, због чега је могуће да су неки били намерно онемогућени да то ураде, да ова ситуација оправдава сумње и бригу родитеља у вези са питањем шта се заиста десило са њиховом децом и не може се искључити могућност да те бебе нису заиста незаконито одузете, да је одговор државе у периоду између 2006. и 2010. године је био неодговарајући и стога родитељи имају право да сазнају шта је стварна судбина њихове деце.

Доношењем и ступањем Закона о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породиштва у Републици Србији је направљен значајан помак у решавању случајева тзв. „несталих беба“ из породиштва у републици Србији. Доношење наведеног Закона је задовољило, пре свега, захтеве удружења које окупља родитеље који сматрају да су њихове бебе нестале из породиштва²⁹, који су захтевали доношење посебног закона који би омогућио да се спрече злоупотребе.

Закон је прописао специјализацију учесника у поступку утврђивања чињеница и јасну процедуру која се спроводи без одлагања и уз искључење јавности, ради заштите приватности учесника у поступку.

Применом наведеног Закона покушаће се отклонити недостаци који су тичу претходне неусклађености административних процедура и пропуста органа и установа на које су указали други државни органи.

Поред наведеног, применом Закона биће омогућено и извршење обавезе Републике Србије из пресуде Европског суда за људска права у предмету Јовановић против Србије (број представке 21794/09), а све у циљу утврђивања истине о судбини и статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породиштва у Републици Србији.

²⁹ <http://nestalebebe.com/>

